

Részidős hallgatók az észak-alföldi konvergencia régió két felsőoktatási intézményében: trendek és magyarázatok¹

© Tózsér Zoltán

Debreceni Egyetem, Debrecen
tozser.zoltan@arts.unideb.hu

Ebben a tanulmányban az észak-alföldi konvergencia régió két felsőoktatási intézményében (Debreceni Egyetem, Nyíregyházi Főiskola) elemezzük a hallgatói létszámok alakulását, különös tekintettel a részidős képzésben résztvevőkre. Ezt követően az ismertetett folyamatok lehetséges magyarázatait foglaljuk össze. A kutatás eredményei szerint mind a Debreceni Egyetemen, mind a Nyíregyházi Főiskolán a 2000-es évek közepe a részidős képzések fénykora volt. Ettől kezdve azonban, bár eltérő mértékben, de mindkét intézményben folyamatosan és jelentősen veszítettek a jelentőségükből a részidős képzések. A két intézményben bemutatott folyamatok illeszkednek az országos trendekhez. Vagyis, nem az itt bemutatott két intézmény részidős képzései iránt csökkent az érdeklődés, hanem ez általános, országos jelenségről. A magyarázatok sokrétűek és összetettek és magukban foglalják többek között: a társadalmi igények kimerülését, a Bologna folyamat bevezetésével a diplomás réteg előtti továbbtanulási lehetőségek beszűkülését, demográfiai okokat, a gazdasági válságot, jogszabályi változásokat, a munkaerőpiaci megtérülés megkérdőjelezését, a tandíjat, a nyelvvizsgát és a fejlesztési részhozzájárulás bevezetésének a tervét.

A hallgató részvétel alakulása az észak-alföldi régió két intézményében

A következőkben az észak-alföldi konvergencia régió két felsőoktatási intézményében (Debreceni Egyetem, Nyíregyházi Főiskola) tekintjük át a hallgatói létszámok változásának főbb tendenciáit a 2000 és 2011/2012 közötti periódusra vonatkozóan.

A 1. ábra és a 1. táblázat adatsorainak tanúsága szerint a Debreceni Egyetem nappali tagozatos képzéseire 2000-ben közel 14 ezren jártak (> 13.800 fő), majd ez a szám egészen 2011-ig folyamatosan emelkedett (>23.900 fő). A 2012-es évben azonban kisebb mértékű megtorpanás következett be, ami azt jelenti, hogy néhány száz fővel csökkent a résztvevők száma (>23.500). Összességében a vizsgált időszakban a nappalis hallgatók létszáma közel 60%-kal emelkedett.

Ezzel szemben a részidős képzésben (levelező, esti és távoktatás) tanulók létszáma nagyobb ingadozást mutat: a 2000. év létszáma (>7.100 fő) 2005-ig közel 70%-kal emelkedett (>10.200 fő). A következő évtől azonban kisebb mértékben, 2007-től erőteljesebben apadásnak indult a nem nappalisok létszáma (kivételet ez alól csak a 2011/12-es tanév jelentett, amikor is, ha csak néhány száz fővel is, de a növekedés

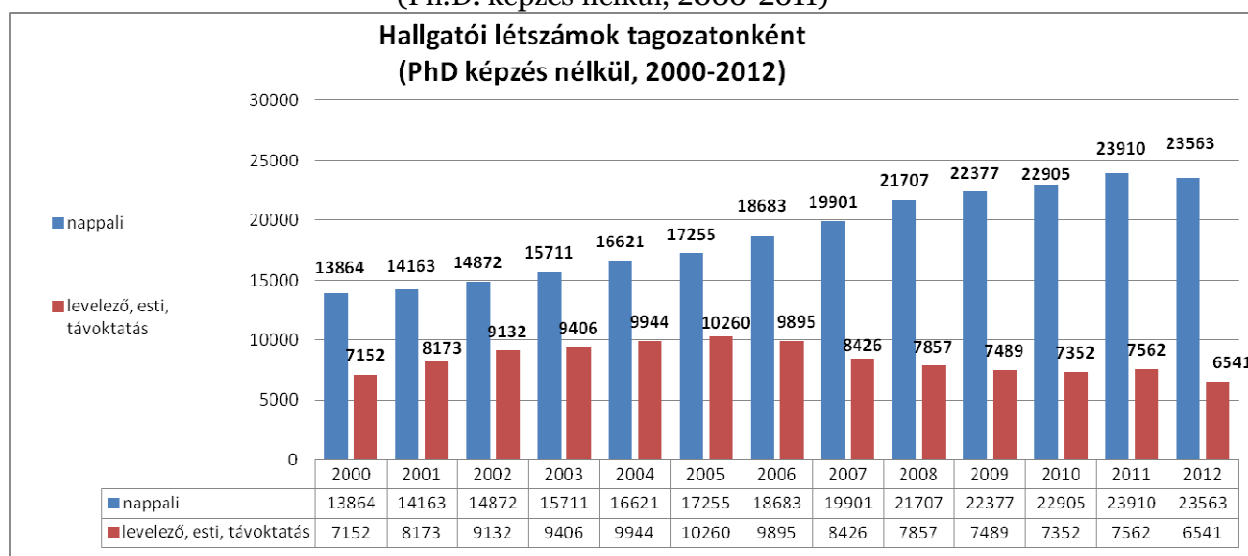
---

¹ A kutatás az Európai Unió és Magyarország támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával a TÁMOP 4.2.4.A/2-11-1-2012-0001 azonosító számú „Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program” című kiemelt projekt keretei között valósult meg.

jelei voltak tapasztalhatók). 2012-re azonban nagyjából 6.500 főre esett vissza a részidős képzés valamilyen formájában felsőoktatási tanulmányokat folytatók száma.

Végül is, a Debreceni Egyetem részidős képzéseinek aranykora a 2000-es évek közepe volt, amikor is éves szinten - csak ebben a vidéki felsőoktatási intézményben - 10.000 fő vett részt esti, levelező vagy távoktatás tagozatos képzési formában. Az egyetemen a felnőttkori tanulási aktivitás az évezred első évtizedének első felében pozitív tendenciát mutatott, és a 2000-es évek közepén tetőzött, majd az évtized végére visszaesett az évtized elején regisztrált értékre és az 2010-es évek első éveiben előbb picit emelkedett, majd jelentős mértékben esett a hallgatók létszáma.

1. ábra. A nappalis és részidős hallgatók létszámának alakulása a Debreceni Egyetemen (Ph.D. képzés nélkül, 2000-2011)

Forrás: www.unideb.hu

1. táblázat. Hallgatói létszámok tagozatonként a Debreceni Egyetemen (Ph.D. képzés nélkül, 2000-2012)

Év	Nappali	Részidős
2000	14 221	7 536
2001	14 522	8 540
2002	15 217	9 506
2003	16 094	9 810
2004	17 016	10 387
2005	17 255	10 260
2006	18 683	9 895
2007	19 901	8 426
2008	21 707	7 857
2009	22 337	7 489
2010	22 905	7 352
2011	23 910	7 562
2012	23 563	6 541

Forrás: www.unideb.hu

A Nyíregyházi Főiskola esetében a statisztikai adatok (3. ábra) egyrészt a nappalis, másrészt a levelezős és esti tagozatos hallgatókra vonatkozóan érhetők el, mivel távoktatás nem folyik az intézményben).

Ezek alapján az állapítható meg, hogy a nappalis hallgatók száma 2000-től (>3.600 fő) 2007-ig közel 60%-kal emelkedett (>6.200 fő). A 2008 és 2010 közötti három

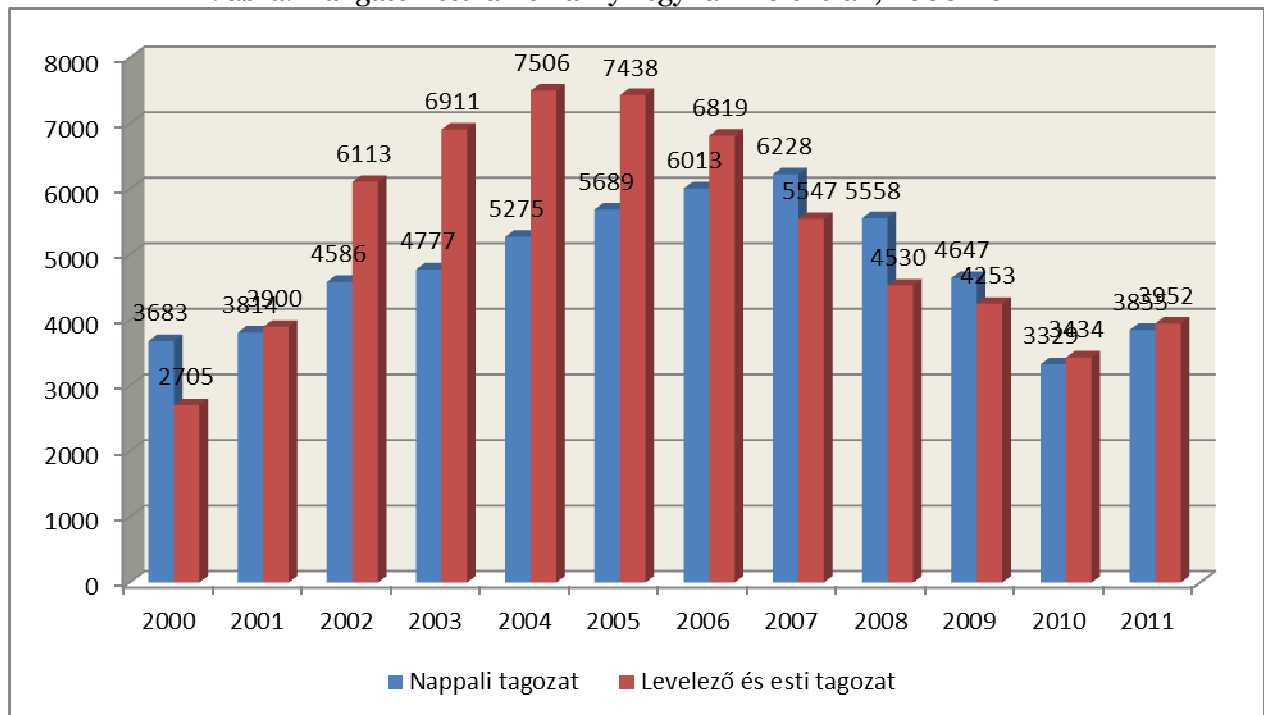
évben évről évre egyre kevesebben jelentkeztek a főiskola nappali tagozatos képzéseire és ez a folyamat oda vezetett, hogy 2010-ben már kevesebben jártak (>3.300 fő) nappalis képzésre, mint tíz évvel korábban (>3.600 fő). A 2011/12-es tanévben viszont sikerült megfordítani ezt a trendet és több mint félezer hallgatóval növelni a létszámokat (>3.800 fő).

Ezzel párhuzamosan a főiskola esti és levelező képzéseire járók száma példátlan mértékben növekedett a 2000-es évtized első felében: a 2000-es év létszáma (>2.700 fő), 2004-re (>7.500 fő) több mint 2,5-szeresére bővült! Az évtized közepén azonban, a nappalis képzésekhez hasonlóan, a részidős képzésekre járók számában is fogyatkozásnak indult. Mind a nappalis, mind a részidős képzések tekintetében a 2010/11-es tanév tekinthető mélypontnak. (Ekkor a főiskola esti és levelező tagozatos hallgatóinak a létszáma külön-külön körülbelül 3.400 főre apadt.) A 2011/12-es tanév pedig mind a teljes, mind a részidős képzések szempontjából a fellendülést hozta el. A nappalis képzésekhez (>3.800 fő) hasonlóan, itt is több mint 500 fővel bővült a részidősek tábora (>3.900 fő).

A főiskola esetében külön figyelmet érdemel, hogy az ország legnagyobb létszámú levelezős hallgatóval rendelkező felsőoktatási intézményéről van szó. Ebben az intézményben a 2001-től 2006-ig terjedő periódusban többen jártak részidős, mint nappalis képzésre! Ez a trend 2007-től megfordult néhány évre, de 2010-ben már ismét a részidős hallgatók dominálnak.

Az adatok tanulsága szerint tehát mind a Debreceni Egyetemen, mind a Nyíregyházi Főiskolán a 2000-es évek közepe a részidős képzések fénykora volt. Ettől kezdve azonban, bár eltérő mértékben, de mindkét intézményben folyamatosan és jelentősen veszített a jelentőségéből ez a képzési forma. A két intézményben bemutatott folyamatok illeszkednek az országos trendekhez. Vagyis, nem az itt bemutatott két intézmény részidős képzései iránt csökkent az érdeklődés, hanem általános, országos jelenségről volt szó.

2. ábra. Hallgatói létszámok a Nyíregyházi Főiskolán, 2000-2011

Forrás: Nyíregyházi Főiskola, Képzésszervezési Osztály és www.oktatas.hu

2. táblázat. Hallgatói létszámok tagozatonként a Nyíregyházi Főiskolán, 2000-2011

Év	Nappali tagozat	Levelező és esti tagozat
2000	3.683	2.705
2001	3.814	3.900
2002	4.586	6.113
2003	4.777	6.911
2004	5.275	7.506
2005	5.689	7.438
2006	6.013	6.819
2007	6.228	5.547
2008	5.558	4.530
2009	4.647	4.253
2010	3.329	3.434
2011	3.855	3.952

Forrás: Nyíregyházi Főiskola, Képzésszervezési Osztály és www.oktatas.hu

Magyarázatok

Társadalmi igények kimerülése. A részidős képzések 2000-es évek második felétől megfogyatkozó népszerűségének az lehet az egyik legfontosabb magyarázata, hogy a rendszerváltás előtti diplomaszerezésre irányuló társadalmi igény egyszerűen kimerült. Vagyis, akik a rendszerváltás előtt, illetve az 1990-es évtizedben nem tudtak diplomához jutni, azok az 1990-es évtizedben, illetve a 2000-es évek első felében teljesítették a diplomaszervezési igényüket. Valószínűleg ez az egyik oka annak, hogy a 2000-es évek második felében, mind országosan, mind ebben a két intézményben visszaesett a nemcsak a nappalis, hanem a részidős hallgatók létszáma is.

Demográfiai okok. Az oktatásban való részvételt egyértelműen meghatározzák a demográfiai folyamatok, változások. A felsőfokú (tovább)tanulást befolyásolja, hogy a népességben belül mekkora a (tanulni vágyó) 18-24 évesek aránya. Ugyanakkor, felsőoktatási tanulmányokat nem csak ebben az életkorban, hanem az életút későbbi szakaszában is folytathatnak az emberek. Ezért különösen fontos, hogy az idősebb korosztály milyen arányban vesz részt az oktatásban. A 2010/11-es tanévben országos szinten levelező tagozaton az új belépők száma 24 éves vagy annál fiatalabb korban 3.900 fő, a 25–29 éveseké <4.200 fő volt, és végül a 30 évesek vagy annál idősebbek száma >7.200 főt tett ki. Ugyanebben a tanévben az esti tagozatot elkezdő 24 év alattiak száma >200 fő, a 25–29 évesek száma 155 fő, míg a 30 évesek vagy annál idősebbek száma >220 fő volt. A távoktatás tekintetében ugyanezek a számok a következőképpen alakultak: a 24 éves vagy annál fiatalabb új belépők száma 450 fő, a 25–29 éveseké 386 fő, míg a 30+ korosztálynál ez a száma viszonylag magas, 566 fő. A nappalis új belépők száma 24 éves vagy annál fiatalabbak körében >57 ezer fő, a 25–29 éves korosztálynál >2.200 fő, míg a 30+ korosztálynál már csak 845 fő az új belépők száma.

Végül is, ezekből a számokból az látszik, hogy a részidős képzések legnépszerűbb formája a levelező tagozat, ahol viszonylag magas arányban jelentkeznek be a 25 évesnél, illetve a 30 évesnél idősebb korosztályhoz tartozók. A nappalisok jellemzően a frissen vagy néhány éve érettségizett korosztályból kerülnek ki, s ennél idősebb korban már jelentősen kevesebben vesznek részt teljes idős képzésben. Részidős képzésekre, ugyanakkor jellemzően nem a 18-24 éves korosztály, hanem inkább a 25-29 évesek vagy 30+ korosztály jelentkeznek és ők főként a levelező képzést választják.

Gazdasági válság. Ami a gazdasági válság felsőoktatásban való részvételre gyakorolt hatását illeti – bár kétségtelen e képzések népszerűségnek csökkenése –, de annak mértéke nem drasztikus sem országos, sem intézményi szinten. Noha az sem vitás, hogy egy ilyen elemzés alapján még nem vizsgálható a 2008-ban kirobbant gazdasági válságnak az egyetemek, főiskolák nappalis és részidős képzéseiben tanulóakra gyakorolt hatása. Itt csak annyit tudunk megállapítani, hogy 2008-ban és az azt követő években nem szemet szűrő a csökkenés. Ugyanakkor azt is feltételezzük, hogy a társadalom egy részének az eladósodása azt eredményezte, hogy azok körében, akik a válság előtt vagy idején felsőfokú (tovább)tanuláson gondolkodtak át kellett gondolniuk a prioritásokat.

Jogsabályi változások. A részidős hallgatók számának 2000-es évek közepén bekövetkezett csökkenésének meggyőződésünk szerint további kiváltó oka lehetett, hogy jogsabályi módosulások történtek, aminek értelmében 2006-tól felmenő rendszerben a gyés, gyed idején végzett tanulmányok idején megszűnt a tandíjmentesség (Engler, 2010). Az államilag finanszírozott képzésekre a kismamáknak továbbra is ingyenes a képzés. A kisgyermeket nevelők jellemzően a nem nappalis képzési formákat preferálják, hiszen családi- és egyéb elfoglaltságaik miatt többségük nem tud nappali tagozaton részt venni, így lehetőségeik meglehetősen korlátozottak.

Munkaerőpiaci megtérülés megkérdőjeleződése. A jelentkezések és a felsőoktatási részvételi arányok 2000-es évek közepén, illetve napjainkban történt megtorpanásának, illetve hanyatlásának hátterében valószínűleg az az ok is húzódik, hogy a diplomások számának emelkedésével párhuzamosan csökken a diplomák munkaerőpiaci értéke. Elképzelhető, tehát hogy az emberek egyre kevésbé bíznak az oktatás mágikus szerepében, mivel mikro és makro-környezetükben is azt tapasztalják, hogy a diploma már korántsem garanciája nemhogy a végzettségnek megfelelő, de egyáltalán az elhelyezkedésnek. Ugyanakkor, az is kétségtelen, hogy az iskolázottsági szint növekedésével növekszik az egyének védettsége a munkanélküliséggel szemben. Hazánkban a legalacsonyabb iskolai végzettségűek körében a legmagasabb, míg a legmagasabb iskolai végzettségűek körében a legalacsonyabb a munkanélküliségi ráta. A munkaerőpiaci megtérülés megkérdőjelezése maga után vonhatja a migrációt is, ahol könnyen előfordulnak, hogy nem a végzettségnek és képzettségi szintnek megfelelően állnak munkába diplomások. A diplomák munkaerőpiaci le- és elértéktelenedése azzal is együtt járhat, hogy a diplomások olyan munkakörökben kezdenek el dolgozni, ahol korábban elegendő volt a középfokú végzettség. Ez a diplomával járó kizorító hatás. Ugyanakkor, ez nemcsak az iskolázottsági szint folyamatos emelkedésének a következménye, hanem a technika gyors ütemű előrelépésének is a fejleménye.

Tandíj. Véleményünk szerint további kézenfekvő magyarázat az lehet, hogy sokan bejutnak nappali tagozatos képzésekre (ezt igazolják a létszám adatok), és így ott jó eséllyel nem kell tandíjat fizetni. A részidős képzések egy része ugyanis csak költségtérítéssel indul.

Nyelvvizsga. Szintén magyarázója lehet a csökkenő hallgatói létszámoknak (főleg az 25-40 év közötti korosztálynak), hogy a diploma megszerzésének a feltételeként a felsőoktatási intézmények többsége különböző szintű és számú nyelvvizsga megszerzését írja elő. Ezt még a fiatalabb, 18-24 éves életkori csoporthoz tartozók közül sokan csak nagyon nehezen tudják teljesíteni, és sokan emiatt a végzést követően nem (vagy még később sem) tudják átvenni a diplomájukat. Az idősebb, 25-40 évesek, és főként a nem diplomások körében ennek a teljesítése valószínűleg még nehezebb. Vagy, ha már van is diplomája a hallgatóknak, akkor a(z újabb) végzettség megszerzéséhez lehet, hogy újabb vagy az előzőnél magasabb szintű

nyelvvizsgát kell tenni. A 40 évesnél idősebbek azonban ebből a szempontból kedvezőbb helyzetűek, mivel őket még pár évig nem terheli ez a kötelezettség.

Fejlesztési részhozzájárulás. A felsőoktatás iránti érdeklődés 2000-es évek közepén tapasztalható megcsappanásának további oka lehet a „*Tudást Mindenkinek Cselekvési Program 2006-2010*” által kilátásba helyezett „fejlesztési részhozzájárulás” (FER), vagyis a tandíj bevezetésének a gondolata. Az elképzelések szerint az államilag finanszírozott alapképzésben minden hallgatónak 2008-tól évi 105 ezer Ft, a mesterképzésben évi 150 ezer Ft ún. felsőoktatási részhozzájárulás fizetésével kell hozzájárulniuk a magyar felsőoktatás finanszírozásához. A 2008-as népszavazás megtartását követően azonban az Oktatási- és Kulturális Minisztérium a FER visszavonása mellett döntött. A fejlesztési részhozzájárulás abból a szempontból érintette volna a részidős képzésekre jelentkező hallgatókat, hogy akik ilyen tagozat alapján folytatják tanulmányaikat, azoknak egy része nem költségtérítéses, hanem államilag finanszírozott képzésben tanul. Ezért ez a tandíj általános bevezetésének a lehetősége sokakat eltántoríthatott, noha az ténylegesen soha valósult meg. Azok számát, akik emiatt nem jelentkeztek, azonban megbecsülni sem tudjuk.

Alternatív képzési formák térhódítása. További ok lehet, hogy más képzési lehetőségek (például munkahelyi képzések, tréningek) keretében is megszerezhetőek azok az ismeretek, illetve fejleszthetőek azok a készségek és képességek, amelyre a tanuló felnőttnek (és a munkahelyének) szüksége van. Az ilyen képzések jellemzően gyakorlatorientáltak és munkahelyen közvetlenül alkalmazható tudást nyújtnak. A költségek is valószínűleg sokkal alacsonyabbak, mint egy több éves egyetemi, főiskolai szintű képzés esetén, és az is elképzelhető, hogy a tanulók számára ezek a képzések részben vagy teljes egészében támogatottak. Így a tanulni vágyó vagy kényszerülő ember akkor jár el ésszerűen, ha kihasználja ezeket a képzéseket és megszerzi a tudást és/vagy a végzettséget, mintsem, hogy beiratkozzon egy drága és hosszú képzésre, amelynek a munkaerő-piaci konvertálhatósága bizonytalan, hiszen mire – hosszú évek alatt – megszerzi a végzettségét, akkora kétségessé válhat a befektetésének az értelme. Ugyanakkor, az is teljesen reális, hogy a tanulni vágyó vagy kényszerülő felnőttek a felsőoktatásba iratkoznak be a (kötelező továbbképzések), és ott szereznek újabb diplomát például szakirányú továbbképzés vagy részismereti képzés keretében.

További okok. Fábri István (2010:15) véleménye szerint további tényezők is kihathatnak a felsőoktatási továbbtanulási tendenciák alakulására. Ezek a következők: a közoktatási rendszer strukturális változásai, a felvételi eljárásnak a változásai, a felsőoktatás képzési szerkezetének változásai, a felsőoktatási intézmények területi struktúrája, a foglalkoztatási szerkezet és a munkaerő-piaci folyamatok, a foglalkozások társadalmi presztízse, a szociális meghatározottságok és a kulturális tőke, a nemzetközi mobilitás, valamint az egyetemek, főiskolák presztízse, amelyek hatással lehetnek a felsőfokú továbbtanulási tendenciákra. További ok lehet a politikai váltógazdaság, ami miatt nincs állandóság az oktatásban, hiszen az újabb és újabb kormányok mindig új oktatáspolitikai elképzeléseket valósítanak meg.

Az utóbbi évek felsőoktatási megszorításai miatt könnyen elképzelhető, hogy a jövőben ismét emelkedni fog a részidős képzésekre járók száma. Előrejelzésünk szerint azonban ez már nemcsak elsősorban a középfokú és idősebb hallgatók részvételét fogja hozni, hanem a fiatalabb 18-24 éves népesség köréből is többen fognak ilyen képzésre járni. Hiszen, ha az államilag támogatott férőhelyek csökkennek, és ezzel párhuzamosan növekszik a fizetős képzések száma, akkor úgy véljük, komoly esélye van a részidős képzések reneszánszának, immár a fiatalabb korosztályok körében is, feltéve, ha a jövőben is folytatódik a kormányzat felsőoktatási létszámcsökkentési törekvése, másrészt pedig megmarad, illetve lesz az

emberekben diplomaszerezési igény, és/vagy kényszer, amely elvezeti őket a részidős felsőoktatásba.

Irodalomjegyzék

ENGLER ÁGNES (2010). Kisgyermeket nevelő hallgatók felsőfokú tanulmányi beruházásának és hozamainak nevelésszociológia vizsgálata. Ph.D. értekezés, *Kézirat*. Debreceni Egyetem, Debrecen: DE Neveléstudományok Intézete.

FÁBRI ISTVÁN (2010). Jelentkezési és felvételi tendenciák az elmúlt 10 év tükrében. Jelentkezési Tendenciák Kutatás Műhelykonferencia Budapest, 2010. június 16.
http://www.felvi.hu/felsooktatasmuhely/rendezvenyek/jtk_muhelykonferencia_beszamolo?itemNo=4 [2011.07.20.]

Kapcsolódó honlapok

Debreceni Egyetem honlapja Elérhetőség: www.unideb.hu

Nyíregyházi Főiskola honlapja Elérhetőség www.nyf.hu